

определению их сущности и особенностей воплощения в процесс обучения институтов искусств педагогических университетов и музыкально-педагогических факультетов.

Ключевые слова: специалисты по музыкальному искусству, принципы подготовки, учебно-профессиональный опыт, культурологическое обеспечение, партнерско-коллективные взаимоотношения.

YEREMENKO O. V. Leading principles of preparation of specialists of muzykal'no-pedagogicheskogo type.

Leading principles of the music art intended specialists training at pedagogical universities are grounded. In the article, up-to-date approaches to defining their essence and peculiarities of implementation into the educational process of pedagogical universities' art institutes and music-pedagogical departments are proposed.

Keywords: Music art specialists, principles of training, educational-professional experience, culturological support, partner-collective relations.

Зеленська О. П.
Львівський державний університет внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ, ЯКІ РОЗКРИВАЮТЬ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

Говорячи про проблеми культурології необхідно брати до уваги напрямки її дослідження, методи, що для цього використовуються, зв'язок з іншими науками та її вплив на формування особистості.

Ключові слова: культурологія, парадигми культурологічного пізнання, метод, формування особистості.

Новий етап в історії людської цивілізації, основним змістом якого став її перехід до постіндустріального суспільства, позначається кардинальними змінами практично в усіх сферах життя і діяльності людей. Ці зміни стрімко і незворотно відбуваються і в сфері матеріального виробництва, і в духовній сфері, у тому числі в науці, освіті й культурі [3, с. 7]. Людська особистість у всьому багатстві формується через національну культуру своєї рідної країни. Людина формується завжди як член певної спільності людей, вона усвідомлює матеріальні та духовні цінності, характерні для культури цієї спільності людей, тому розвиток і становлення людини – це завжди соціалізація, тобто формування її внутрішнього світу під дією норм і цінностей, характерних для певного соціального колективу. Кожна національна культура повинна мати своє місце в процесі освіти. Тому не дарма серед пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти є збереження та збагачення українських культурно-історичних традицій, виховання шанобливого ставлення до національних святинь, української мови, до історії та культури всіх корінних народів і національних

меншин, які проживають в Україні, формування культури міжетнічних і міжособистісних відносин [5, с. 8]. Науковці І. Б. Федоров і В. М. Вовченко вважають, що “хотілося би всебічно підтримати ширшу гуманітарну підготовку (знання мов, історії культури, мистецтва і особливо класичної літератури), ніяка комп’ютеризація не замінить тих гуманітарних підвалин, які має дати середня школа” [8, с. 228].

Проблеми та питання культури постійно цікавлять науковців, педагогів, культурологів, мистецтвознавців, психологів, лінгвістів. Серед них Ю. Осокин, Л. Сущенко, О. Рудницька, Н. Щуркова, С. Дичковський, Н. Пащенко, Б. Кононенко, З. Гіптерс, І. Ширшов, А. Зязюн, М. Кочин, К. Лемківський, С. Степаненко, В. Маслов, О. Шевнюк, Т. Зюзіна та інші. В. Виткалов та О. Граб окреслюють коло досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених: теоретичні та практичні аспекти культурологічної підготовки студентської молоді, специфіка культурологічних знань, формування та використання понятійно-категоріального апарату культурологами, взаємозв’язок культурології та мистецтвознавства, викладання основ прикладної культурології тощо [1, с. 88-89]. Однак виняткова важливість такого явища, як культура, її місце в духовному житті суспільства, роль української культури у свідомості самих українців, культурологічна освіта у ВНЗ, зокрема системи МВС України потребують подальших ширших і ґрунтовніших досліджень, серед яких є й питання про поняття, які розкривають тенденції розвитку сучасної української культурології.

Українська культурологія – досить молода галузь гуманітарного знання, вона почала активно розвиватися за останні десятиліття. Тривалий час культурологія існувала в межах радянської ідеологічної традиції, розвиваючи відповідний культурно-історичний напрям. Через суспільно-політичні обставини історія української культури набула деяких рис схематизму, заідеологізованості, значно відставши від наукових досягнень західноєвропейської культурологічної думки. Насамперед, негативним наслідком попередньої доби стала відсутність власних новаторських оригінальних культурологічних концепцій. До прогалин щодо вирішення проблем культурологічної підготовки студентів і курсантів та забезпечення навчального процесу у ВНЗ також можна віднести те, що зарубіжний досвід культурологічної підготовки відзначається більшою утилітарністю, а вітчизняний – більшою академічністю; у вітчизняному освітньому просторі ще потребує розроблення як комплексного завдання на рівні теорії та практики проблема створення горизонталі “школа – ВНЗ” на принципах системності, послідовності та наступності як умови культурного виховання

молоді впродовж усього часу перебування в навчальних закладах; не ставиться проблема формування дозвільної культури; на дисципліні "Культурологія", "Етика" відводиться незначна кількість годин тощо [2, с. 102-103]. Однак нині вітчизняна культурологія виходить з кризового стану, розвиваючись шляхом синтезованого вивчення проблем культури, інтегруючи знання різних наук у цілісну систему. Об'єктивними засадами розвитку культурологічних знань, що обумовили їхню сучасну тематику, є, насамперед, соціально-економічні та політичні чинники.

Серед головних парадигм культурологічного пізнання визначають еволюційну парадигму, психологічний підхід до проблем культури, знаково-символічний вимір культури та когнітивну антропологію.

Ключовою проблемою еволюціонізму є загальне та особливе в розвитку культур. Найсуттєвішим вважаються культурні явища, що сприяють адаптації людини до оточення.

Головними поняттями психологічного підходу до проблем культури є базова структура особистості, модальна особистість і національний характер.

У знаково-символічному вимірі культури йдеться про вивчення культури як організації людського досвіду у символічній формі. Акцент робиться на пошук саме загальних, універсальних принципів внутрішньої організації феноменів культури.

Когнітивна антропологія є важливим напрямом культурологічних досліджень. Для неї вихідним є положення про здатність людей переробляти інформацію, виражену в когнітивній функції або функції Его, яка забезпечує регулювання відносин індивіда з оточенням через селективність сприйняття, навчання, мову та інші форми символічної комунікації [6].

В українській культурології можна виділити декілька напрямів дослідження:

✓ *Історична культурологія.* Її головне завдання – дати конкретні знання про той чи інший тип культури, виявити та описати факти, події і досягнення культури, виділяючи в ній найвидатніші пам'ятки, імена авторів і творців. Предмет історії культури охоплює світову, національну або регіональну культури чи певну культурно-історичну епоху, наприклад, Середньовіччя, Відродження тощо. До історичної культурології тісно примикає лінгвістична культурологія, що вивчає культуру через мову і літературу. Мова найтіснішим чином пов'язана з культурою: вони проростає і розвивається в ній та виражає її. Світ постає через призму культури і мови народу, який бачить цей світ. Термін «лінгвокультурологія»

з'явився в лінгвістичній науці порівняно недавно. Він стосується науки, що виникла на стику лінгвістики та культурології, та яка досліджує вияви культури народу, що відобразилися та закріпилися в мові.

✓ *Філософія культури (культура філософія)*. Вона має на меті вивчити культуру в її загальному вигляді, тобто зі світоглядних позицій, з'ясувати її місце в суспільстві та історичному процесі в цілому. Філософія культури є загальною теорією культури, тому її завдання полягає в осмисленні і поясненні культури через її найзагальніші та найістотніші риси. Вона досліджує сутність культури, її відмінності від природи, співвідношення з цивілізацією та іншими явищами. Предметом її вивчення є структура, функції та роль культури в житті людини і суспільства. Філософія культури спрямована на виявлення провідних тенденції в еволюції культури, на розкриття причин її розквіту і кризових явищ тощо. Культур філософи В. Віндельбанд і Е. Кассіерер, які заклали основу філософії культури, вважають, що вона повинна дати відповідь на запитання: що констатує культура як ціле, на відміну від окремих проявів культури, і в чому сенс культури, культурної діяльності.

✓ *Соціологія культури*. Вона вивчає виробництво, сприйняття, тиражування та розповсюдження культурних цінностей, соціальні закономірності функціонування культури в суспільстві та її особливості як окремої соціальної сфери. Соціологія культури досліджує функціонування культури в цілому і наявні в ній субкультури – масову та елітарну, міську та сільську, жіночу та молодіжну тощо. Її цікавлять переміни, що відбуваються в культурі, їхня динаміка, реакція на ці зміни тих чи інших верств суспільства та суспільних інституцій.

✓ *Психологія культури*. Вона вивчає особистісне ставлення до культури, своєрідність духовного насичення людини в рамках певного культурного простору. На основі соціально-психологічних досліджень психологія культури виділяє культурно-історичні типи особистості, характерні для даного соціуму.

Отже, культурологія – це наука, що формується на стику соціального і гуманітарного знання про людину та суспільство, вивчає культуру як цілісність, як специфічну функцію і модель людського буття. Культурологія є емпіричною наукою, що аналізує конкретно-історичні явища культури та виявляє універсальні закономірності зародження, функціонування та зміни культурних феноменів. На думку Б. О. Парахонського, провідним принципом культурології є розгляд проблем локальної культури в контексті загальносвітових цивілізаційних процесів. Допоміжним принципом виступає порівняльний аналіз соціокультурних проблем України з аналогічними проблемами в інших країнах світу [6, с. 9].

Культура в різних її проявах є об'єктом і предметом вивчення багатьох конкретних наук. Це – культурологія, соціологія, філософія, археологія, історія, етнографія, політологія, психологія, лінгвістика та ін. Кожна з цих наук створює своє уявлення про культуру. Тому для дослідження використовується ціла низка методів і принципів – від загальнонаукових до суто специфічних підходів.

До загальнонаукових методів можна віднести:

- *Діахронний метод*, що враховує зміну стану тих чи інших явищ культури в часі, потребує викладу явищ, фактів, подій світової і вітчизняної культури в хронологічній послідовності.

- *Синхронний метод*, що стосується збігу в часі двох або декількох явищ чи процесів і передбачає всебічне порівняльне дослідження в одному обраному проміжку часу без звертання до історичної ретроспективи або до перспективи.

- *Порівняльний метод* застосовується в культурологічних дослідженнях двох або декількох національних культур. Він також передбачає виявлення загальних та особливих закономірностей, тенденцій розвитку, сфери взаємовпливів різних культур, встановлює рівень їх своєрідності або спорідненості.

- *Типологічний метод* стосується аналізу культурних явищ від абстрактного до конкретного і виявлення на цій основі типологічної близькості історико-культурних процесів.

Специфічні методи дослідження включаються такі, як:

- *Археологічний*, який на підставі аналізу матеріальних предметів, добутих під час розкопок, дає можливість дослідити соціально-економічну історію епох, зокрема їх культуру.

- *Семіотичний метод*, що ґрунтується на вченні про знаки, функції знакових систем, дає змогу вивчити знакову систему (структуру або текст) будь-якого артефакту.

- *Психологічний метод* орієнтує дослідника на вивчення суб'єктивних механізмів діяльності культури, відображення дійсності в процесі культурної діяльності людини, її індивідуальних якостей і психічних процесів. Цей метод є важливим для дослідження особливостей національних культур.

- *Біографічний метод* застосовується в літературознавстві для тлумачення літератури як відображення біографії та особливостей індивідуальності письменника. У науковому літературознавстві цей метод вперше застосував французький критик Ш. О. Сент-Бев.

- *Цивілізаційний підхід*. Перш за все, необхідно зазначити, що "цивілізація" може бути синонімом до "культури". По-друге, цивілізація може

означати рівень, ступінь суспільного розвитку, матеріальної та духовної культури (наприклад, антична цивілізація, сучасна цивілізація тощо). Якщо функція цивілізації – забезпечення загальнозначущої, стабільної нормативної взаємодії, то культура відображає, передає і береже індивідуальний початок у межах кожної спільноти [9, с. 50]. Сутність такого підходу полягає в осмисленні історії розвитку людства через інтегровані галузі спеціалізованих гуманітарних і природничих знань у контексті культурної епохи. У цьому підході сконцентрувалися всі інші методи вивчення культурно-історичних явищ.

Щодо функцій культурології, то виділяють дослідницьку, інваріантно-прогностичну та програмно-орієнтовану.

З 2003 р. “Культурологія” як навчальна дисципліна є в переліку предметів, що вивчаються у вищих навчальних закладах України. Вона стала логічним продовженням навчального предмета “Українська та зарубіжна культура”, з викладання якого накопичено значний досвід. Предмет “Культурологія” розширює історичний аспект культури філософськими, антропологічними, соціологічними підходами до аналізу, вивчення та узагальнення теоретичних проблем курсу, явищ та феноменів у культурі.

Предметом культурології як навчальної дисципліни є процеси генези морфології культури, її структури, сутності і змісту, типології, динаміки і мови, історичний та соціальний досвід людини, закріплені в традиціях, нормах, звичаях, законах тощо. Значення навчального предмета “Культурологія” для курсантів полягає в тому, що:

✓ формується науковий світогляд, який сприяє розумінню шляхів соціокультурного розвитку, необхідності толерантного сприйняття інших культур і глибшому усвідомленню вітчизняних культурних досягнень;

✓ набуваються знання про навколишній світ та механізми його функціонування через систему ціннісних орієнтацій;

✓ реалізується діалог культур, коли стикається множинність різних культур як рівноправних суб’єктів;

✓ утверджуються гуманістичні ідеї, високі моральні засади у суспільному житті, орієнтація як на національні, так і на загальнолюдські цінності, визнання їх пріоритетності над політичними та класовими інтересами;

✓ формується і розвивається естетична свідомість, духовно-моральний аспект якої пов’язаний з розвитком духовної культури, місце і роль якої в становленні почуттів прекрасного, загальнолюдського в розвитку самосвідомості людини все більше посилюється;

✓ зосереджується увага на загальнокультурному розвитку особистості,

її потребі в самоосвіті, навчанні протягом усього життя, на формуванні уявлень про характерні риси професійної діяльності та її соціальних, економічних, політичних і екологічних наслідках;

✓ розкривається сутність культуротвірного змісту обраного фаху, що реалізується через формування моральних, соціальних та естетичних поглядів, норм і принципів, необхідних для діяльності в інтересах суспільства та досягнення особистого успіху.

Формування особистості – основне завдання нашого суспільства в духовній сфері його життя. Прогнозуючи перспективи формування особистості в умовах сучасної України, необхідно враховувати не тільки аспекти динаміки, інноваційності та відкритості змінам. Не менше значення мають аспекти наступності, культурної ідентичності, укорінювання в сферу національного буття і національних цінностей. У цьому відношенні без сумніву є те, що формування особистості в українському суспільстві повинно відбуватися на основі чітко визначених пріоритетів і цінностей національного виховання, загально визнаних традицій і преференцій [4, с. 388]. Мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України. Культурологія, займаючи важливе місце в блоку соціогуманітарних дисциплін, дає знання про навколишній світ та механізми його функціонування через систему ціннісних орієнтацій, сприяє самоідентифікації особистості та визначенню нею свого місця в суспільстві. Вивчення власної культури та інших культурних феноменів сприяє усвідомленню цінності людського буття та плюралізму культурних вимірів, з порівняльного аналізу яких формується стійка орієнтація на міжкультурне спілкування.

Проблема формування особистості майбутнього працівника правоохоронних органів тісно пов'язана з питаннями української культурології, що зумовлено низкою певних факторів:

– утвердження України як суверенної держави в світі, визнання її незалежності світовою співдружністю на основі власних надбань у галузі політики, економіки, освіти та культури;

– визнання культури як одного з головних чинників самобутності української нації та національних меншин, які проживають на території України;

– вагомість національних культурних традицій і їх високого виховного потенціалу, значної ролі народної педагогіки та культури у вихованні;

– внутрішні культурологічні обставини в Україні, які характеризуються частковою втратою національного змісту, спробою підмінити його чужорідним, традиційним лише за формою, зовнішнім виглядом, намагання

здійснювати політичне керівництво культурою без економічного забезпечення її розвитку, недооцінкою культури та її приниженим станом у суспільстві;

– утвердження гуманістичних ідей, високих моральних засад у суспільному житті, орієнтація як на національні, так і на загальнолюдські цінності, визнання їх пріоритетності над політичними і класовими інтересами;

– забезпечення умов для творчого розвитку особистості, підвищення культурного рівня та естетичного виховання громадян;

– необхідність докорінного оновлення виховання на основі загальнолюдських і національних цінностей; виховання любові до України, її народу, її мови, культурних традицій, формування духовності, посилення гуманітарної підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів, поліпшення культурно-виховної і духовно-просвітницької роботи серед працівників МВС України [7].

Практика показує, що чинник національної культури стає символом соціальних змін, які відбуваються в країні, бо в ній найповніше втілюється торжество і майбуття української національної ідеї. Перспективність розвитку української культури ґрунтується на готовності її представників до культурної активності, що в значній мірі залежить від стану їхнього менталітету. Передумовою розвитку української культури є зростання в багатьох її сферах національної культурної самосвідомості та реального освоєння культури.

Таким чином, говорячи про проблеми культурології необхідно брати до уваги напрямки її дослідження, методи, що для цього використовуються, зв'язок з іншими науками та її вплив на формування особистості.

Використана література:

1. *Виткалов В.* Культурологічна освіта у системі гуманітарних знань / Володимир Виткалов, Ольга Граб // Вища школа. – 2009. – № 3. – С. 88-95.
2. *Зюзіна Т.* Науки про культуру та мистецтво в структурі гуманітарної університетської освіти: аналіз зарубіжних тенденцій / Тетяна Зюзіна // Вища школа. – 2005. – № 5. – С. 89-103.
3. *Кремень В.* Шляхи розвитку сучасної філософії інженерної освіти / Василь Кремень, Станіслав Пазинич, Олександр Пономарьов // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – С. 7-12.
4. *Ларцев В. С.* Социальные и культурные детерминанты формирования личности / В. С. Ларцев. – К. : “Принт-Экспресс”, 2002. – 429 с.
5. *Національна доктрина розвитку освіти // Болонський процес: нормативно-правові документи / уклад. З. І. Тимошенко, І. Г. Оніщенко, А. М. Грехов, Ю. І. Палеха. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – С. 6-27.*
6. *Парахонський Б. О.* Методологічні аспекти культурології / Б. О. Парахонський // Нац. ун-т “Кієво-Могилянська академія”. Магістеріум. – Вип. 5. Культурологія, 2000. – С. 4-11.
7. *Скуратівський В. А.* Гуманітарна політика в Україні: навч. посібник / В. А. Скуратівський, В. П. Трощинський, С. А. Чукут. – К. : Вид-во УАДУ; Вид-во “Міленіум”, 2002. – 262 с.

8. Федоров И. Б. Проблемы образования и научные парадигмы XXI века / И. Б. Федеоров, В. Н. Вовченко // *Философия образования: сб. науч. статей.* – М.: Фонд “Новое тысячелетие”, 1996. – С. 227-245.
9. Шейко В. М. *Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець XIX – початок XXI ст.): монографія.* – в 2-х т. / В. М. Шейко. – Х. : Основа, 2001. – Т. 1. – 520 с.

Зеленская О. П. Понятия, которые раскрывают тенденции развития современной украинской культурологии.

Рассматривая проблемы культурологии, необходимо принимать во внимание направления ее исследования, методы, которые для этого используются, связь с другими науками и ее влияние на формирование личности.

Ключевые слова: культурология, парадигмы культурологического познания, метод, формирование личности.

Zelenskaya O. P. Concepts which expose progress of modern Ukrainian kul'turologii trends.

Dealing with the problems of culturology it is necessary to take into consideration the directions of its research, the methods which are used for it, its relationship with other sciences and its influence on the formation of a personality.

Keywords: culturology, paradigms of culturology cognition, method, formation of a personality.

**Камбалова Я. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

ГЕНЕЗА ПОНЯТТЯ “НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКТ” У МЕТОДИЧНІЙ НАУЦІ

У статті досліджено процес зміни поняття „навчально-методичний комплект” на різних етапах розвитку методичної науки і конкретизовано дефініцію цього поняття. Автором також здійснено аналіз різноманітних поглядів сучасних українських та російських науковців на означену проблему.

Ключові слова: навчально-методичний комплект.

У зв'язку зі зміною векторів суспільного розвитку і трансформацією системи шкільної освіти протягом минулих років сталися радикальні зміни у теоретичних підходах і практиці конструювання навчальної літератури. Одним з провідних напрямів цього процесу стало створення навчально-методичних комплектів.

Проблема створення та функціонування навчальної літератури загалом і, зокрема, навчально-методичних комплексів (далі НМК) та комплектів (далі НМКт) є багатоаспектною та достатньо складною. Вона знаходилася у центрі уваги багатьох відомих вчених на різних етапах розвитку методичної науки.

Загальні теоретичні аспекти створення та функціонування НМК та